

Vojvodina fűsz éve

— Második közlemény —

Tanulmányunk első részében¹⁾ bemutattuk Vojvodina fejlődését a városok népesedési adatainak alapján. Láttuk, hogy a fejlődés lassú, helyenként megállt és a javulási kilátások előfeltétele egy általános gazdasági és politikai összefogás.

Jelen cikkünkben kutatásainkat egy lépéssel tovább viszzük. Elsősorban bemutatjuk a nagyközségek és falvak fejlődését, majd az eddig követett módszerrel megvilágítjuk Bánát, Bácska és Baranya alakulását. Így az általános képet teljesen megismerve, megállapíthatjuk, hogy a részek milyen sajátosságokat mutatnak fel, mennyiben egyeznek az általános fejlődési vonallal és attól miben térnek el.

Ez az elemzés azért szükséges, mert Vojvodina bármennyire is egy gazdasági egységet alkot, egységes lehetőségekkel, a három volt megyerész önmagában véve ismét különböző gazdasági fölépítésű. Iparilag Bácska a legfejlettebb, Baranya a legkevésbé az. Természetes, hogy az előző közleményben ismertetett hatóerők azután mind három részben különbözőképp jelentkeznek.

Nagyközségek²⁾ és falvak Vojvodinában

A lakosság tömörülését a városokban és ennek okait már ismertettük. Ugyanezen okok hatása az is, hogy a falvak növekedése (nem természetes szaporodása) a legalacsonyabb. Jugoszláviára, de Vojvodinára is jellemző, hogy az ipartelepkek alapítása kétféle módon megy végbe. Az első csoportba főképp a kisebb üzemek tartoznak, ezek a városokban összpontosulnak, mert ott van a legtöbb vevőjük. A második csoport: a nagyüzemek. Ezek ott épülnek, ahol a természeti, munkás (falvak, nagyközségek) és közlekedési feltételek a legmegfelelőbbek. Vojvodinában igazi nagyüzem nincs, de nagyközségeink között, mondhatni, egyetlen sem találunk, ahol valamilyen iparvállalat ne lenne. Különösen Délbácskában. Ennek megfelelő azután a népesedés alakulása is:

a növekedés 100 lakásra 1921—1931³⁾

város	nagyközség	falu	átlag
17	7	1	6

Az ilyen irányú népesedés eredménye azután az alábbi kimutatás alapján megállapítható fejlődési irányvonal:

a lakosság megoszlása lakhelyenkint %-ban³⁾

	város	nagyközség	falu
1921	24	18	58
1931	26	19	58

A falusi lakosság 1931-ben az összlakosság felét képezte, azóta az elköltözködési folyamat és a városokba való özönlés, különösen a válság hatása alatt csak erősödött.

Ezek az adatok is bizonyítják az előző közleményünkben

mondottakat és Csuka János állításának helyességét, aki az agrárreformról írva megállapítja, hogy az „nem oldotta meg a béres, a napszámos, a földnélküli zsellér súlyos problémáját..” (Kalangya 1938. 304. old.)

Vagyis a két tényező közös hatása: a megoldatlan földnélküliség és a megfelelő ipartelepek hiánya, amelyek fölszívhatnák úgy a városi munkásság természetes szaporulatát, mint földről elszabadult parasztságot, azt eredményezi, hogy Vojvodina nem fejlődött úgy, ahogy kellett és lehetett volna és azt, hogy falvaink elszegényednek és elnéptelenednek.

Bánát, Bácska, Baranya

Vojvodina három része közül Bácska nemcsak azért a legfontosabb, mert itt lakik a lakosság 55%-a, hanem azért is, mert, míg Bánát lakossága viszonylagosan fogy, Baranyáé stagnál, addig Bácskáé abszolút és relatív növekedést mutat.

Száz lakósból³⁾

Lakik	Bánáthán	Bácskában	Baranyában
1921-ben	42	54	4
1931-ben	41	55	4

Ezek a számok azt mutatják, hogy a fejlődés mikéntjét az első két egység szabja meg és Baranyát ebben a viszonylatban alig vehetjük tekintetbe.

Bánát

Annak ellenére, hogy, mint mindenütt, itt is a városi elem duzzad, a lakosság főtömegét a falvak adják:

A lakosság megoszlása lakhelyenkint %-ban³⁾

	város	nagyközség	falu
1921-ben	19	8	73
1931-ben	21	7	72

Ki kell emelnünk azt is, hogy a falvak abszolút számokban kifejezett növekedése erősebb, mint a nagyközségeké (2.5%, illetőleg 1.6%). Ez azt jelenti, hogy az iparosodás Bánáthban az átlag alatt van, hogy a parasztek elválása a földtől itt még nem olyan erős méretű, mint Bácskában. Ennek nem utolsó sorban a nemzetiségi összetétel az oka.

Vojvodina történetének tanulmányozásánál kitűnik, hogy a 18. és 19. században folytatott települések adták, illetőleg adják Vojvodina lakosságának több, mint háromnegyedét. A szerb, német, szlovák telepesek szabad parasztként jöttek és földet kaptak. A németek, szlovákok mind, a szerbek legnagyobb része. Évvel szemben a magyar telepeseknek csak kis része kapott földet, sokan még házhelyet sem, amit kaptak, meglehetősen drágán kellett megváltaniok. Túlnyomó részük az idetelepülés után is a bécsi, majd a pesti kormányok jóvoltából földnélküli, zsellér-

sorsban maradt. Mert, hogy olcsó földhöz jussanak, ahhoz egyrészt a nagybirtokokat kellett volna megnyirbálni, másrészt ez úton a nagybirtok elesett volna az olcsó munkaerőtől. Erről pedig a kormányok, mint a latifundiumok, óriási egyházi birtokok és hitbizományok, a bankokrácia engedelmes végrehajtó szervei hallani sem akartak. Minek is erőltették volna magukat az urak, hiszen csak magyarokról, még hozzá parasztokról volt szó. Anak pedig szerintük deres a jussa, különben elfelejtene dolgozni és az urát tisztelni.

Igy, mivel az első sorban földnélküli elem — a magyar — Bánát lakosságának aránylag kis részét képezte, ellentétben a falun lakó és nagyobbik részében szláv és német elemmel, Bánátban a falvak nem néptelenedtek el olyan mértékben, mint például Bácskában.

Száz lakósból Bánátban³⁾

	szláv	német	magyar	román	egyéb
1921-ben	43	23	18	12	4
1931-ben	45	21	17	13	4

Tudvalevő, hogy faluját csak az a paraszt hagyja el, aki a fennálló körülmények között nem képes megélni.

A növekedés város és falu között feleződik meg. Tehát az elvándorlók forrása Bánátban a nagyközségek és nem a falvak. Legalább is a népesedési és a földbirtoklást hozzávetőlegesen megmutató nemzetiségi adatok alapján csak erre következtethetünk.

Bácska

Bácska fejlődését nézve, az, ami szembeötlik a városok nagy súlya és az, hogy a falvakon az összlakosságnak a fele sem lakik. Ezenkívül, hogy 1931-ben kevesebben laknak falun, mint 1921-ben.

A lakosság megoszlása lakhelyenkint %-ban³⁾

	város	nagyközség	falu
1921-ben	29	28	43
1931-ben	31	29	40

Hogy a városi lakosság növekedése csaknem kizárólag Noviszádra esik, azt előző közleményünkben tudhatjuk. A falvak lakossága fogyott. Fő oka ennek az egészségtelen birtokviszonyok és az ezekből folyó elvándorlási kényszer.

A földművelő lakosság kétharmada nem rendelkezik annyi földdel, hogy annak megmunkálásából megélhetne. Ezzel szemben 515 nagybirtokos kezén van 158 ezer hektár föld (300 ezer hold). Ezek az adatok a Dunabánságra vonatkoznak, de mivel

tudjuk, hogy Szerbiában a nagybirtok majdnem ismeretlen, hogy a nagybirtok igazi hazája Bácska, hogy a földnélküli elem a magyar, nem esoda, ha a magyarok viszonylagos száma fogy, a falvak elnéptelenednek. Az elvándorlási folyamat a háború után tovább tartott és ha a tengerentúli államok be is zárták kapukat, a magyar munkásokat ma az ország minden részében megtalálhatjuk. A folyamat mindenki előtt ismeretes. Először a családfenntartó megy el és a következő évben már a családja is hozzáköltözik; ha nincs családja, legtöbb esetben ott alapít családot, ahol tartózkodik. Az 1931—35-ös gazdasági válság hatása alatt ez a szomorú jelenség méreteiben csökkent ugyan, de ennek mozgatója a nincstelenség. Nincsenek adataink az egészségügyi állapotokról, így mindazt, ami a mondottakból következik, nem tudjuk számszerűen magunk elé vetíteni. Azonban az egyéni tapasztalat eredményei minden képzeletet fölülmúlnak. Hozzávetőleges képet kapunk, ha két város, Senta, Sztara-Kanjiza és két járás, a szentai és bácskatopolai korosztályadatait nézzük.

Az összlakosság itt 1921-ben 153.719 és 1931-ben 152.309 volt. Vagyis a tíz év alatt fogyott. A fejlődés iránya valószínűleg azóta sem változott. Ha most a két évszámlálás részletes felsorolását összehasonlítjuk, az így kapott kép közelebb visz minket a valósághoz.

109 lakóshő²⁾

	0—10	10—20	20—30	40—60	60-on felül
	é v e s				
1921-ben	20	23	29	18	10
1931-ben	24	14	32	23	10

Hogy 1921-ben kevesebben voltak a tíz éven aluliak, mint a 10—20 évesek, annak a háború az oka és ez a jelenség általános a háborúban résztvevő országokban. 1931-ben a helyzet már változott. A 10 éven aluliak a lakosság egynegyedét teszik. A meglepő a 10—20 évig terjedő korosztály esése és a 20 éven fölüliek emelkedése. Az természetes, hogy a gyermekhalandóság következtében a 10—20 évesek száma kisebb, mint a 10 éven aluliaké, de az ilyen nagyarányú esést már nem lehet pusztán a háború alatt születettek csökkent életerejével magyarázni. Itt más okok is játszottak közre. Gyerekről és kiskorúakról lévén szó, az elköltözés nem jöhet számba, különösen akkor nem, amikor az idősebb korosztályok emelkedése odaköltözésekről tanuskodik. A 6%-ot kitevő különbség (az 1921-es 0—10-es, az 1931-es 10—20 évesek között) 8.000 gyermek halálát jelenti. Nyolcezer a harmincezerből. Másszóval, minden negyedik gyermek meghal, mielőtt 15-ik életévét elérné.

Ez a földnélküliség, az alacsony munkabérek, a munkanélküliség és a velük kapcsolatos élet és kultúrviszonyok szomorú mérlege.

★

Holott minden lehetőség adva van, hogy a fejlődés irányát megfordítsuk. Elsősorban az agrárreform megindulásánál, tervbevett, de föl nem osztott földek fölosztására gondolunk. Ezek területe 770 ezer hold, ebből 210 ezer a szántóföld. Azonkívül itt vannak még a lecsaplatlan mocsaras területek. — A közlekedési hálózat kiszélesítése, a hirhedt bánáti és bácskai utak kiépítése nem csak töméntelen munkaalkalmat jelentene, hanem távolabbi gazdasági hatása az életszínvonal nálunk oddig még nem tapasztalt emelkedését vonná maga után. Meg van a lehetőség arra, hogy Vojvodina olcsó villanyáramhoz jusson a Péter és Sándor király esaternákon való duzzasztó gátak emelésével. Ez lehetővé tenné a villanyvilágítás eljuttatását minden faluba és tanyára és az ipartelepek egész sorának kiépítését. Ezekre van Vojvodinának, Vojvodina népeinek szükség. Teremtő, alkotó munkára. A pénzügyi alap is megteremtődne, ha megfelelő adópolitikával Vojvodina tervszerű gazdasági emelését lehetővé tennék.

Mindennek kikerülhetetlen és nélkülözhetetlen előfeltétele az egész ország, különösképp Vojvodina népeinek általános, nemzeti-, faji-, vallási különbség nélkül politikai és gazdasági, haladékszellemű összefogása.

Pálóc Miklós

- 1.) Hid 1938. 301 old.
- 2.) A nagyközségek kategóriájába soroztuk minden 7.000 lakoson fölüli községet.
- 3.) Kikerekített számok.
- 4.) L. a cikk végén közölt számadatokat.
- 5.) A városi lakosság növekedése 37.000, ebből Noviszád 24.000.

	1921	1931	+ növekedés — csökkenés	%
Vojvodina				
Összlakosság	1,364,527	1,423,291	+76,764	5,7
Városok	319,552	369,842	+50,290	16,9
Nagyközségek	247,955	264,244	+16,289	6,5
Falvak	779,020	789,205	+10,185	1,3
Bánát				
Összlakosság	561,958	585,548	+23,590	4,2
Városok	109,364	121,891	+12,527	11,5
Nagyközségek	41,348	42,032	+ 684	1,6
Falvak	411,246	421,625	+10,379	2,5
Bácska				
Összlakosság	735,117	784,896	+49,779	6,7
Városok	210,188	257,961	+37,773.	18,0
Nagyközségek	206,667	222,212	+15,605	7,5
Falvak	318,317	314,738	— 3,579	1,1
Baranya				
Összlakosság	49,452	52,847	+3,395	6,8